

Колесник О. С. Шекспір та Україна: від міфопоетики до постмодерну / О. С. Колесник // Трансформаційні процеси в освіті і культурі : зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 24–25 квітня 2013 р. – К. : НАКККіМ, 2013. – С. 102–104.

ШЕКСПІР ТА УКРАЇНА: ВІД МІФОПОЕТИКИ ДО ПОСТМОДЕРНУ

Рецепція та осмислення творів Шекспіра в Україні почалася відносно пізно – в середині ХІХ ст., зате цей процес проходив надзвичайно інтенсивно. Це стосується і театральних постанов та перекладів, і теоретичного осмислення шекспірівської спадщини, і різних форм її відлуння в українському мистецькому процесі. Практично кожний видатний діяч української культури так чи інакше зазнав впливу великого драматурга. Особливо численними є шекспірівські ремінісценції у Лесі Українки, М. Рильського, І. Франка. Крім того, майже кожен письменник якимось чином прокоментував шекспірівські твори в статтях, есе та епістолярній спадщині. Таким чином, матеріалу з теми «Шекспір та Україна» вистачило на декілька ґрунтовних монографій; окремі цікаві аспекти продовжують успішно вивчатися дотепер.

Оскільки одна лише історіографія цього неосяжного матеріалу потребувала б окремого тому, ми можемо лише окреслити деякі тенденції. Відразу впадає в око, що звернення українських культурників до Шекспіра завжди було пов'язано з тим «рухом до Європи», який продовжується й досі. На відміну від представників західноєвропейських націй, яким не треба було визначати та стверджувати власну самобутню ідентичність, українцям прилучення до шедеврів європейського та світового мистецтва допомагало подолати комплекс меншовартості. Відвертим свідченням цього є вірш Куліша «До Шекспіра», в якому є наступні рядки:

Світило творчества, Гомере ново світу!
Прийми нас під свою опеку знамениту:
Дай у твоїм храму нам варварства позбутись,
На кращі почуття і задуми здобутись... [1].

Таке «присвоєння» (термін І. Лімборського [див.: 2]) Шекспіра в Україні, тобто знаходження в його творах бажаних для себе сенсів, можна оцінювати по-різному. І все ж вибіркоче тлумачення текстів не є злом, поки воно не вступає в конфлікт з основними смислами оригіналу. Наприклад, у перекладах ми практично завжди маємо справу зі спрощенням та обмеженням сенсів шекспірівських творів, а інколи – з намаганням прямолінійно «переселити» Шекспіра в Україну («гетьман» та «постоли» у «Гамлеті» П. Куліша). Однак, ті самі тенденції є і в російськомовних перекладах. Більш того, в українських перекладах, які пройшли відбір часу, нема настільки серйозних змін букви та духу оригіналу, як у хрестоматійних перекладах Б. Пастернака.

На нашу думку, зв'язки творчості Шекспіра з Україною можна розглядати не в двох, як це робиться зазвичай, а у трьох основних аспектах:

1) українська наукова шекспіріана, починаючи з праць І. Франка і до сьогодення;

2) різні форми художньої інтерпретації п'єс – переклад, ілюстрації і, звісно, театральні постановки: від традиційних до авангардних («Гамлет», «Отелло», «Макбет», «Сон літньої ночі» Л. Курбаса) та постмодерних («Гамлет-Лабиринт» О. Ліпцина та «Шекспіріада» В. Кіно);

3) співвідношення українського та британського міфосів, яке впливає на рецепцію творів англійського драматурга. Цей аспект є мало вивченим і заслуговує на більш детальний розгляд.

Адже, якою б не була «престижність» шекспірівських творів, широке звернення до них української творчої еліти та захоплена реакція публіки були б неможливими, якби не глибинна спорідненість культур, що дозволяє

подолати дистанцію між англійським автором XVI–XVII ст. та українським реципієнтом XIX–XXI ст.

В українському міфосі є достатньо багато «суголосного» з британським для того, щоб забезпечити легку рецесію шекспірівських сюжетів. При цьому в центрі нашої уваги опиняються декілька культурних епох:

- 1) спільна для всієї Європи міфопоетична традиція;
- 2) X–XII ст.: для багатьох народів це час усвідомлення та ствердження власної ідентичності, що привело до розвитку схожих літературних форм (літописання, циклізація епосу, складання псевдоісторій тощо);
- 3) загальноєвропейська барокова культура XVI–XVIII ст.;
- 4) романтизм XIX ст. з його пере-відкриттям творчості Шекспіра; в Україні він не чітко відмежований від реалізму та великою мірою переходить і в культуру XX ст.;
- 5) сучасна (кінець XX – початок XXI ст.) глобалізована культура.

Така щільна сітка генетичних та типологічних паралелей доводить, що на рівні, набагато глибшому, ніж політичний та ідеологічний, Україна є невід'ємною частиною тієї самої Європи, культура якої породила і твори Шекспіра.

Література

1. Куліш П. До Шекспіра // Куліш П. Твори: В 2 т. – К. : Наукова думка, 1994. – Т. 1. – С. 384-385.
2. Лімборський І. «Наш Шекспір», або Доля шедеврів світового письменства за доби глобалізації / І. Лімборський. – Всесвіт. – 2010. – № 9-10. – С. 247-251.